

چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار تابستان ۱۳۹۱

مرکز آمار ایران

دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری

مقدمه

اشتغال و بیکاری، از جمله موضوع‌های اساسی اقتصاد هر کشوری است، به‌گونه‌ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری، به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شود. نرخ بیکاری یکی از شاخص‌هایی است که برای ارزیابی شرایط اقتصادی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. "طرح آمارگیری نیروی کار" با هدف برآورد شاخص‌های نیروی کار به صورت فصلی و سالانه و همچنین تغییرات آن در کل کشور، نقاط شهری، نقاط روستایی و تغییرات سالانه در استان‌ها با روش نمونه‌گیری چرخشی^۱ در فصول مختلف سال اجرا می‌شود. این طرح اولین بار در سال ۱۳۸۴ آغاز شد و از آن زمان تاکنون در ماه میانی هر فصل اجرا شده است. پیش از آن، طرح دیگری تحت عنوان "آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار" اجرا می‌شد. طرح مذکور اولین بار در سال ۱۳۷۳ و پس از آن در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ یک‌بار در سال و فقط در ماه آبان و از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ در ماه میانی هر فصل و در سال ۱۳۸۳ در ماه‌های اردیبهشت و آبان انجام گرفت. برای بهبود کیفیت طرح و انطباق بیشتر با مفاهیم بین‌المللی به‌ویژه سازمان بین‌المللی کار^۲، در طرح مذکور بازنگری به عمل آمد تا به صورت طرح فعلی و با عنوان طرح آمارگیری نیروی کار به اجرا در بیاید.

در طرح آمارگیری نیروی کار به دلیل ماهیت ادواری آن از نمونه پایه استفاده می‌شود. نمونه پایه، نمونه‌ای است که می‌توان از آن برای چند دوره از یک آمارگیری ادواری یا چند آمارگیری، زیر نمونه‌هایی انتخاب کرد. نمونه پایه این طرح برای سال‌های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۸۷ طی فرایندی از چارچوب سرشماری عمومی کارگاهی ۱۳۸۱ ساخته شده است که پس از ساخت نمونه پایه، فهرست‌برداری از خانوارهای مربوط به خوشه‌های نمونه پایه در زمستان ۱۳۸۳ انجام گرفت تا بر اساس آن بتوان خانوارهای نمونه را با توجه به الگوی چرخش مورد نظر برای دوره‌های مختلف آمارگیری انتخاب نمود. نمونه پایه جدید طرح از ابتدای سال ۱۳۸۸ بر اساس اطلاعات فهرست‌برداری سرشماری سال ۱۳۸۵ طراحی و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱ - Rotation Sampling

۲ - International Labour Organization (ILO)

تعاریف و مفاهیم

تمام افراد ۱۰ ساله و بیش تر (حداقل سن تعیین شده)، که در هفته‌ی تقویمی قبل از هفته‌ی آمارگیری (هفته‌ی مرجع) طبق تعریف کار، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) و یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده‌اند (بیکار)، جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

تمام افراد ۱۰ ساله و بیش تر که در طول هفته‌ی مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت^۱ کار کرده و یا بنا به دلایلی به‌طور موقت کارشان را ترک کرده باشند، شاغل محسوب می‌شوند. شاغلان به‌طور عمده شامل دو گروه مزد و حقوق‌بگیران و خوداشتغالان می‌شوند. ترک موقت کار در هفته‌ی مرجع با داشتن پیوند رسمی شغلی برای مزد و حقوق‌بگیران و تداوم کسب و کار برای خوداشتغالان، به‌عنوان اشتغال محسوب می‌شود. افراد زیر نیز به لحاظ اهمیتی که در فعالیت اقتصادی کشور دارند، شاغل محسوب می‌شوند:

- افرادی که بدون دریافت مزد برای یکی از اعضای خانوار خود که با وی نسبت خویشاوندی دارند، کار می‌کنند (کارکنان فامیلی بدون مزد).
- کارآموزانی که در دوره‌ی کارآموزی فعالیتی در ارتباط با فعالیت مؤسسه‌ی محل کارآموزی انجام می‌دهند، یعنی مستقیماً در تولید کالا یا خدمات سهیم هستند، فعالیت آن‌ها "کار" محسوب می‌شود.
- محصلانی که در هفته‌ی مرجع مطابق تعریف، کار کرده‌اند.
- تمام افرادی که در نیروهای مسلح به‌صورت کادر دائم یا موقت خدمت می‌کنند (نیروهای مسلح شامل پرسنل کادر، درجه‌داران و سربازان وظیفه‌ی نیروهای نظامی و انتظامی).

بیکار به تمام افراد ۱۰ ساله و بیش تر اطلاق می‌شود که:

- ۱) در هفته‌ی مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی نباشند).
- ۲) در هفته‌ی مرجع و یا هفته‌ی بعد از آن آماده برای کار باشند (برای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی آماده باشند).
- ۳) در هفته‌ی مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خوداشتغالی به عمل آورده باشند).

افرادی که به‌دلیل آغاز به کار در آینده و یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نبوده، ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده‌اند نیز بیکار محسوب می‌شوند.

افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در سرکار یا غایب موقت از محل کار بوده، به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت کار بیش‌تر، قرار داشتن در فصل غیرکاری و ... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده، خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده‌اند.

شاخص‌ها

( )

عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیش‌تر (یا ۱۵ ساله و بیش‌تر) به جمعیت در سن کار، ۱۰ ساله و بیش‌تر (یا ۱۵ ساله و بیش‌تر)، ضرب در ۱۰۰.

$$= \frac{( )}{( )} \times$$

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضرب در ۱۰۰.

$$= \frac{\times}{}$$

( )

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار ۱۵-۲۴ ساله (یا ۱۵-۲۹ ساله) به جمعیت فعال ۱۵-۲۴ ساله (یا ۱۵-۲۹ ساله)، ضرب در ۱۰۰.

$$( ) = \frac{( )}{( )} \times$$

عبارت است از نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل، ضرب در ۱۰۰.

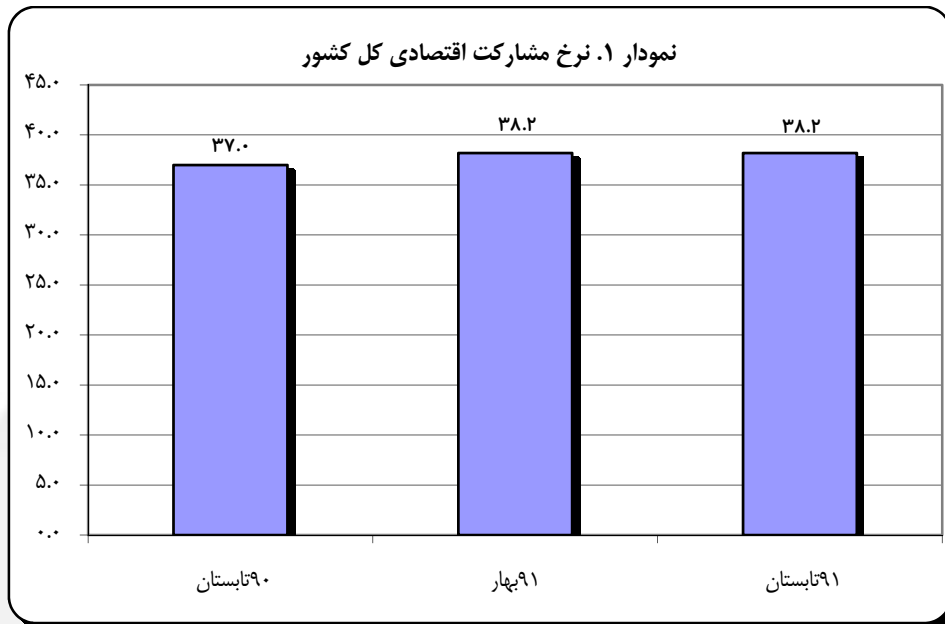
$$= \frac{\times}{}$$

بر اساس نتایج این طرح در تابستان ۱۳۹۱، عمده‌ترین شاخص‌های نیروی کار در جدول ۱ ارائه شده است. همچنین جدول ۲ تغییرات شاخص‌های عمده ی نیروی کار را نسبت به فصل قبل (بهار ۱۳۹۰) و فصل مشابه سال گذشته (تابستان ۱۳۹۰) نشان می‌دهد. در جدول ۳ نیز شاخص‌های عمده ی نیروی کار به تفکیک استان ارائه شده است.

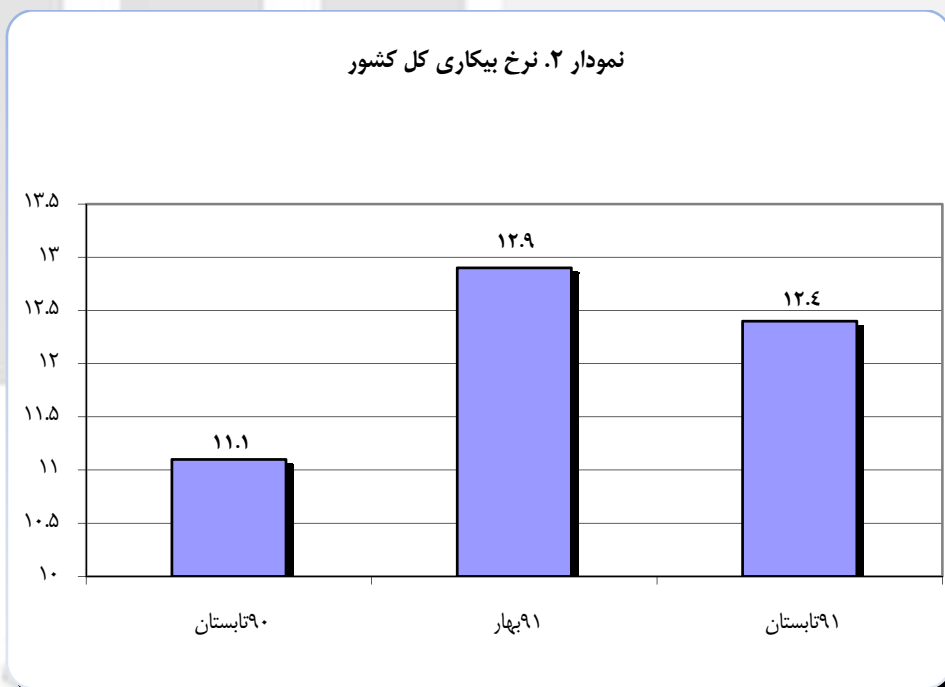
جدول ۱- شاخص‌های عمده ی نیروی کار به تفکیک جنس، نقاط شهری و روستایی- تابستان ۱۳۹۱					
نقاط روستایی	نقاط شهری	زن	مرد	کل کشور	شاخص‌های نیروی کار
۴۱/۱	۳۷/۲	۱۴/۱	۶۲/۳	۳۸/۲	نرخ
۶۹۵۲۶۶۸	۱۷۴۳۲۸۰۰	۴۵۰۲۵۵۵	۱۹۸۸۲۹۱۳	۲۴۳۸۵۴۶۸	تعداد
۷/۱	۱۴/۵	۲۲/۱	۱۰/۲	۱۲/۴	نرخ
۴۹۶۵۶۴	۲۵۲۷۰۱۰	۹۹۳۲۶۲	۲۰۳۰۳۱۲	۳۰۲۳۵۷۴	تعداد
۷/۲	۱۴/۵	۲۲/۲	۱۰/۲	۱۲/۴	نرخ
۴۹۱۶۴۷	۲۵۱۷۰۴۹	۹۹۱۳۱۹	۲۰۱۷۳۷۷	۳۰۰۸۶۹۶	تعداد
۱۴/۴	۳۴/۰	۴۳/۸	۲۲/۸	۲۷/۰	نرخ
۲۱۶۰۴۹	۹۲۱۲۱۵	۳۷۰۱۶۸	۷۶۷۰۹۶	۱۱۳۷۲۶۵	تعداد
۱۴/۱	۲۹/۱	۴۲/۳	۲۰/۱	۲۴/۸	نرخ
۳۴۱۸۴۴	۱۷۳۹۳۲۴	۷۲۴۶۲	۱۳۲۸۷۰۶	۲۰۸۱۱۶۸	تعداد
۵۳/۹	۵/۸	۲۷/۴	۱۸/۹	۲۰/۳	سهم
۳۴۸۰۶۲۹	۸۶۲۷۴۷	۹۶۱۵۶۳	۳۳۸۱۸۱۳	۴۳۴۳۳۷۶	تعداد
۲۵/۹	۳۵/۷	۲۴/۵	۳۴/۴	۳۲/۷	سهم
۱۶۶۹۵۱۸	۵۳۲۳۳۱۳	۸۵۹۸۴۶	۶۱۳۲۹۸۵	۶۹۹۲۸۳۱	تعداد
۲۰/۲	۵۸/۵	۴۸/۱	۴۶/۷	۴۶/۹	سهم
۱۳۰۵۹۵۶	۸۷۱۹۵۳۰	۱۶۸۷۸۸۳	۸۳۳۷۶۰۳	۱۰۰۲۵۴۸۷	تعداد
۱۰/۵	۷/۲	۴/۷	۸/۹	۸/۲	سهم اشتغال ناقص
۴۱/۸	۴۱/۷	۱۷/۵	۴۶/۵	۴۱/۷	سهم شاغلین ۱۵ ساله و بیش‌تر با ساعت کار معمول ۴۹ ساعت و بیش‌تر

* علت اختلاف در سرجمع ناشی از گرد کردن ارقام است.

بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر نشان می‌دهد که ۳۸/۲ درصد جمعیت در سن کار (۱۰ ساله و بیش‌تر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کم‌تر بوده است. بررسی تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور حاکی از افزایش ۱/۲ درصدی این نرخ نسبت به فصل مشابه در سال قبل (تابستان ۱۳۹۰) بوده است این شاخص نسبت به فصل گذشته (بهار ۱۳۹۱) تغییری نداشته است.

بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر نشان می‌دهد که ۱۲/۴ درصد از جمعیت فعال، بیکار بوده‌اند. بر اساس این نتایج، نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به فصل مشابه در سال قبل (تابستان ۱۳۹۰)، ۱/۳ درصد افزایش و نسبت به فصل گذشته (بهار ۱۳۹۱) ۰/۵ درصد کاهش داشته است.

بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر نشان می‌دهد که ۱۲/۴ درصد از جمعیت فعال، بیکار بوده‌اند. بر اساس این نتایج، نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش تر بوده است.

سهم اشتغال ناقص نشان می‌دهد که ۸/۲ درصد جمعیت شاغل دارای اشتغال ناقص بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیش تر از زنان و در نقاط روستایی بیش تر از نقاط شهری بوده است.

بررسی اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۴۶/۹ درصد بیش‌ترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی بخش‌های صنعت با ۳۲/۷ و کشاورزی با ۲۰/۳ درصد قرار دارند.

بررسی نرخ بیکاری جوانان ۲۴ - ۱۵ ساله حاکی از آن است که ۲۷/۰ درصد از جمعیت فعال این گروه سنی بیکار بوده‌اند. این شاخص در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص نسبت به فصل مشابه در سال گذشته ۲/۳ درصد افزایش و نسبت به فصل قبل ۱/۶ درصد کاهش یافته است.

نرخ بیکاری جوانان ۲۹ - ۱۵ ساله نیز حاکی از آن است که ۲۴/۸ درصد از جمعیت فعال ۲۹-۱۵ ساله بیکار بوده‌اند. این شاخص در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری جوانان ۲۹-۱۵ ساله نشان می‌دهد که این شاخص نیز نسبت به فصل مشابه در سال گذشته ۲/۳ درصد افزایش و نسبت به فصل قبل ۱/۰ درصد کاهش پیدا کرده است.

بررسی سهم شاغلین ۱۵ ساله و بیش‌تر با ساعت کار معمول ۴۹ ساعت و بیش‌تر نشان می‌دهد، ۴۱/۷ درصد شاغلین به طور معمول بیش از ۴۹ ساعت در هفته کار می‌کنند. این شاخص که یکی از نماگرهای کار شایسته می‌باشد نشان می‌دهد در کشور سهم زیادی از شاغلین بیش‌تر از استاندارد کار می‌کنند.

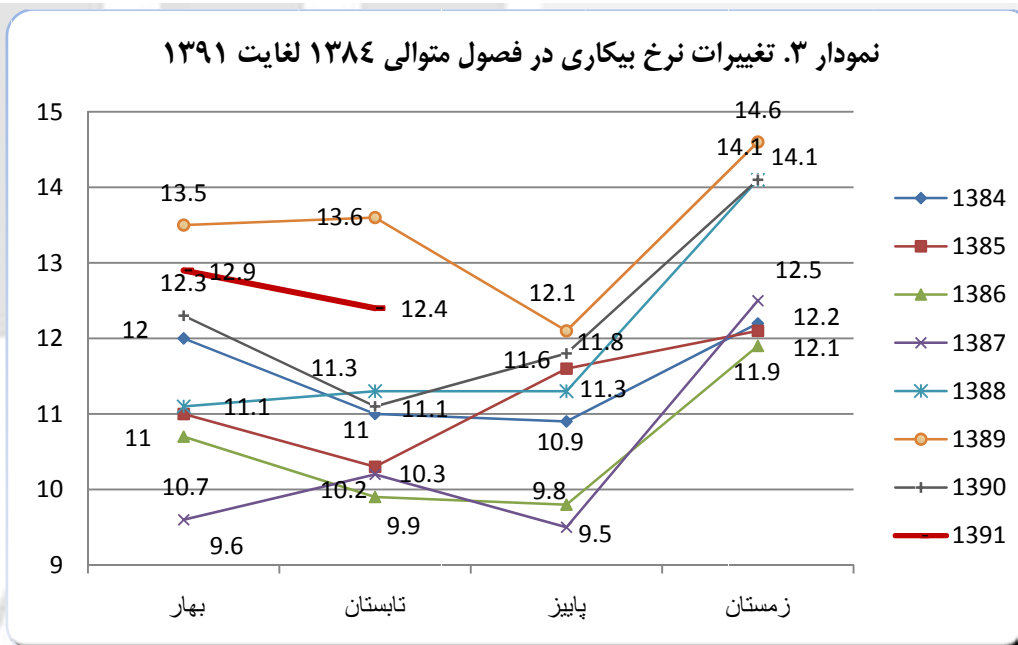
جدول ۲- تغییرات شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار بر حسب جنس، نقاط شهری و روستایی- تابستان ۱۳۹۱ نسبت به بهار ۱۳۹۱ و تابستان ۱۳۹۰ (درصد)

شاخص‌های نیروی کار		کل کشور				مرد		زن				
		تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۱		تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۱				
نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات			
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ساله و بیشتر	۰.۰	۳۸.۲	۱.۲	۳۷.۰	۰.۳	۶۲.۰	۱.۰	۶۱.۳	-۰.۲	۱۴.۳	۱.۷	۱۲.۴
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ساله و بیشتر	-۰.۵	۱۲.۹	۱.۳	۱۱.۱	-۱.۰	۱۱.۲	۰.۹	۹.۳	۲.۱	۲۰.۰	۲.۱	۲۰.۰
نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ساله	-۱.۶	۲۸.۶	۲.۳	۲۴.۷	-۳.۰	۲۵.۸	۲.۰	۲۰.۸	۴.۳	۳۹.۵	۱.۳	۴۲.۵
نرخ بیکاری جوانان ۲۹-۱۵ساله	-۱.۰	۲۵.۸	۲.۳	۲۲.۵	-۲.۵	۲۲.۶	۱.۶	۱۸.۵	۴.۸	۳۷.۵	۲.۸	۳۹.۵

دنباله جدول ۲

نقاط روستایی				نقاط شهری				شاخص های نیروی کار
تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۱		تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۱		
نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	نرخ	تغییرات	
۴۱.۱	۰.۰	۴۱.۲	-۰.۱	۳۵.۵	۱.۷	۳۷.۱	۰.۱	نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ساله و بیشتر
۷.۶	-۰.۵	۸.۰	-۰.۹	۱۲.۵	۲.۰	۱۴.۹	-۰.۴	نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ساله و بیشتر
۱۶.۸	-۲.۴	۱۷.۹	-۳.۵	۲۹.۱	۴.۹	۳۴.۳	-۰.۳	نرخ بیکاری جوانان ۱۵ ساله
۱۵.۶	-۱.۵	۱۶.۵	-۲.۴	۲۵.۴	۳.۷	۲۹.۶	-۰.۵	نرخ بیکاری جوانان ۲۹ ساله

نمودار ۳ - نرخ بیکاری در فصول متوالی سال های ۱۳۸۴ لغایت ۱۳۹۱ را نشان می دهد.

جدول ۳ برخی از شاخص‌های عمده نیروی کار را در تابستان ۱۳۹۱ در مقایسه با بهار ۱۳۹۱ و تابستان ۱۳۹۰ به تفکیک استان نشان می‌دهد.

جدول ۳- شاخص‌های عمده‌ی نیروی کار در تابستان ۱۳۹۱ در مقایسه با بهار ۱۳۹۱ و تابستان ۱۳۹۰ به تفکیک استان						
تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۱		تابستان ۱۳۹۱		استان
نرخ بیکاری	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ بیکاری	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ بیکاری	نرخ مشارکت اقتصادی	
۱۱.۱	۳۷.۰	۱۲.۹	۳۸.۲	۱۲.۴	۳۸.۲	کل کشور
۷.۵	۳۹.۶	۱۲.۶	۴۲.۲	۱۴.۸	۳۹.۴	آذربایجان شرقی
۸.۵	۴۵.۳	۹.۷	۴۲.۹	۸.۶	۴۵.۲	آذربایجان غربی
۸.۵	۴۴.۳	۱۱.۸	۴۵.۷	۱۳.۶	۴۲.۹	اردبیل
۱۳.۹	۴۰.۵	۱۴.۲	۴۱.۸	۱۴.۳	۴۰.۲	اصفهان
۱۷.۷	۳۸	۱۶.۹	۳۶.۸	۱۵.۰	۳۷.۴	البرز
۱۴.۴	۳۵.۷	۲۱.۰	۳۵.۷	۱۴.۱	۳۶.۱	ایلام
۱۳.۷	۳۳.۸	۱۱.۲	۳۳.۸	۱۳.۷	۳۴.۳	بوشهر
۱۰.۸	۳۵.۳	۱۴.۶	۳۸.۵	۱۲.۲	۳۸.۶	تهران
۱۰.۸	۳۷.۴	۱۰.۶	۳۷.۴	۱۰.۳	۳۷.۶	چهارمحال و بختیاری
۵.۷	۳۸.۱	۶.۵	۴۱.۷	۶.۳	۳۵.۹	خراسان جنوبی
۶.۸	۳۵.۶	۱۰.۴	۳۷.۹	۸.۴	۴۱.۷	خراسان رضوی
۸.۰	۳۸.۳	۹.۱	۳۶.۹	۹.۳	۴۰.۲	خراسان شمالی
۹.۳	۳۱.۹	۱۰.۰	۳۳.۹	۱۳.۲	۳۲.۸	خوزستان
۷.۵	۴۳.۷	۱۰.۳	۴۲.۶	۱۳.۶	۴۳.۰	زنجان
۱۰.۸	۳۵.۷	۱۰.۰	۳۲.۱	۷.۲	۳۱.۷	سمنان
۱۱.۶	۲۶.۶	۱۲.۱	۲۷.۵	۱۰.۰	۲۴.۶	سیستان و بلوچستان
۱۹.۱	۳۷.۷	۱۸.۳	۳۷.۰	۲۱.۲	۳۷.۸	فارس
۱۱.۵	۴۱.۴	۱۱.۶	۳۸.۷	۱۲.۱	۳۹.۳	قزوین
۸.۷	۳۴.۰	۱۴.۳	۳۵.۷	۱۱.۸	۳۵.۷	قم
۱۲.۸	۴۰.۷	۱۱.۹	۴۱.۰	۱۰.۴	۴۱.۲	کردستان
۶.۵	۳۳.۵	۷.۵	۳۵.۲	۸.۲	۳۳.۴	کرمان
۱۱.۷	۳۴.۴	۱۳.۰	۳۸.۰	۱۴.۱	۳۸.۵	کرمانشاه
۱۴.۰	۳۰.۰	۹.۸	۲۸.۶	۱۵.۹	۳۲.۰	کهگیلویه و بویراحمد
۷.۵	۴۰.۸	۷.۸	۳۶.۸	۹.۳	۳۸.۲	گلستان
۱۶.۸	۳۸.۳	۱۴.۵	۴۲.۶	۱۴.۸	۴۳.۴	گیلان
۱۵.۴	۳۹.۷	۱۹.۳	۳۵.۳	۲۰.۵	۳۵.۹	لرستان
۱۰.۳	۳۹.۵	۱۲.۶	۴۱.۱	۸.۷	۳۸.۶	مازندران
۸.۴	۳۶.۸	۱۳.۰	۳۸.۵	۸.۹	۳۸.۹	مرکزی
۱۳.۱	۳۱.۷	۱۱.۲	۳۲.۶	۱۲.۴	۳۵.۱	هرمزگان
۹.۴	۳۹.۰	۱۲.۰	۳۹.۵	۸.۷	۳۹.۵	همدان
۶.۹	۳۵.۹	۹.۵	۳۴.۹	۹.۷	۳۴.۹	یزد

نقشه ۱- نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر در تابستان ۱۳۹۱

